

JOHANN WOLFGANG
VON GOETHE

Romeinse elegieën

Vertaald & toegelicht door

MIEKE DE VOS

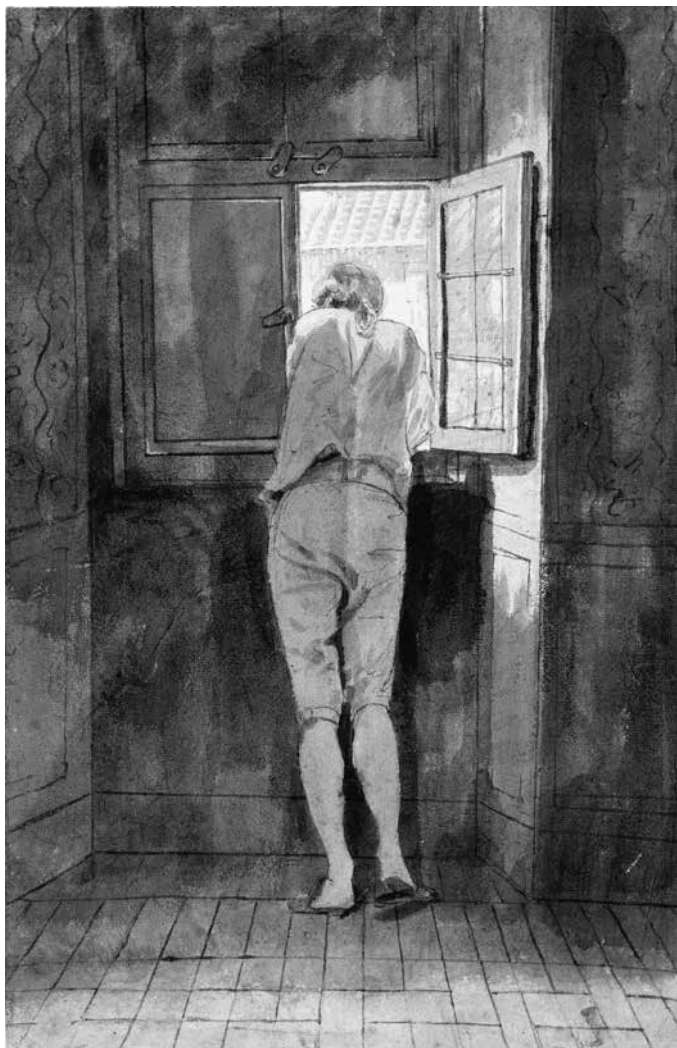
BOOM

*Nos venerem tutam concessaque furta canemus,
Inque meo nullum carmine crimen erit.*

Van veilige liefde en geoorloofd minnen wil ik zingen,
in mijn lied zal geen wandaad weerklinken.

OVIDIUS
Ars amatoria

I.33

Goethe aan het raam in Rome (Tischbein, 1787).

Inleiding

MIEKE DE VOS

Wie de naam *Roma* omdraait, krijgt *Amor*, de Romeinse god van de liefde. Niemand buitte de mogelijkheden van het palindroom *Roma* — *Amor* zo uit als Goethe in zijn *Romeinse elegieën*. In deze cyclus verandert Rome in een gedroomd Arcadië waar Amor de dichter persoonlijk bij de hand neemt. Behalve als decor voor een grote liefde figureert de stad zelf als een soort liefdesobject. Goethe koesterde een alomvattende liefde voor Rome, waar hij zich onderdompelde in de kunst van de klassieke oudheid en de renaissance. Het geluksgevoel in Rome te zijn, dat Goethe in deze poëzie zo gul in het rond strooide, kun je als lezer meebeleven, net als de overvloed aan indrukken en het eindeloze heen-en-weergeloop door de stad. Het Capitool, de Piramide van Cestius, de zuilen op het Forum Romanum: alle ijkpunten uit de *Romeinse elegieën* bestaan nog en maken de urgentie die uit de verzen spreekt invoelbaar.

In deze inleiding bespreek ik de belangrijkste achtergronden van de *Romeinse elegieën*. Er waren ten minste drie bronnen van inspiratie voor deze poëzie: allereerst natuurlijk Goethes verblijf in Rome, waar de gedichten zo levendig van getuigen. Het concept ontstond echter pas na Goethes terugkeer in Duitsland in 1788, toen hij verliefd werd op Christiane Vulpius, zijn latere echtgenote. Een derde belangrijke bron van inspiratie was een nieuwe Duitse vertaling van de drie bekendste Romeinse liefdesdichters, Catullus, Tibullus en Propertius, die hem een paar maanden na thuiskomst werd toegestuurd.

De sprong naar het zuiden ♡ Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832) was 37 toen hij aankwam in Rome, een stad die hij altijd al had willen bezoeken. In zijn autobiografie *Verdichting en waarheid* beschrijft hij hoe hij reeds als kind geboeid was door Rome:

Binnen het huis werd mijn blik het meest aangetrokken door een serie Romeinse stadsgezichten waarmee mijn vader een voorvertrek had opgesierd. Ze waren gegraveerd door enige bekwame voorgangers van Piranesi, goed bekend met architectuur- en perspectiefweergave en met een zeer duidelijke, bewonderenswaardige naaldvoering. Hier zag ik dagelijks de Piazza del Popolo, het Colosseum, het Sint-Pietersplein, de Sint-Pieterskerk van buiten en van binnen, de Engelenburcht en zoveel ander schoons. Deze afbeeldingen maakten op mij een diepe indruk en vader, die anders zeer zwijgzaam was, deed ons bij tijd en wijle het plezier uitleg te geven bij de onderwerpen. Hij had een uitgesproken zwak voor de Italiaanse taal en alles wat met dat land te maken had. Ook toonde hij ons nogal eens een kleine verzameling van marmeren en uit de natuur afkomstige voorwerpen die hij van ginds had meegebracht.

Goethe droeg de liefde voor Rome en de klassieke oudheid dus al lang met zich mee toen hij eind juli 1786 in alle stilte vertrok uit Karlsbad, het huidige Karlovy Vary in Tsjechië. Hij reisde in een hoog tempo naar Italië, waar hij uiteindelijk twee jaar zou blijven. Hij had zijn reis in het diepste geheim voorbereid, en om onopgemerkt te blijven gebruikte hij het pseudoniem Johann Philipp Möller, kunstschilder van beroep. Alleen zijn secretaris kende de schuilnaam en het reisdoel, zodat hij hem geld kon sturen.

Waarom verzweeg Goethe zijn plannen voor zijn vrienden en zijn werkgever en koos hij ervoor om eenvoudigweg van

Saget, Steine mir an, o! sprecht, ihr hohen Paläste.
Straßen redet ein Wort! Genius regst du dich nicht?
Ja es ist alles beseelt in deinen heiligen Mauern
Ewige Roma, nur mir schweiget noch alles so still.
O! wer flüstert mir zu, an welchem Fenster erblick ich
Einst das holde Geschöpf, das mich versengt und erquickt?
Ahnd' ich die Wege noch nicht, durch die ich immer und immer,
Zu ihr und von ihr zu gehn, opfre die köstliche Zeit.
Noch betracht' ich Paläst und Kirchen, Ruinen und Säulen,
Wie ein bedächtiger Mann sich auf der Reise beträgt.
Doch bald ist es vorbei; dann wird ein einziger Tempel,
Amors Tempel nur sein, der den Geweihten empfängt.
Eine Welt zwar bist du, o Rom, doch ohne die Liebe
Wäre die Welt nicht die Welt, wäre denn Rom auch nicht Rom.

Stenen, geef me een teken, spreek, gij hoge paleizen!
Straten, een woord alsjeblieft! Genius, roer jij je niet?
Werkelijk alles is bezielde binnen jouw heilige muren,
eeuwig Roma, alleen voor mij is alles nog stil.
O, wie fluistert mijn naam, in welk venster ontdek ik
ooit de schone gestalte die me verzenget en verkwikt?
Nog weet ik niet welke straten ik straks steeds bewandel,
kostbare tijd verdoend, heen en weer lopend naar haar.
Nog bezoek ik kerken, paleizen, ruïnes, zuilengangen,
zoals een bedachtzaam man op reis behoort te doen.
Straks is dat voorbij, dan rest er slechts één tempel,
Amors tempel, die de wijdeling gastvrij ontvangt.
Rome, jij bent een wereld op zich, maar zonder liefde
zou de wereld niet de wereld, en Rome niet Rome zijn.